

MEER WETEN? LEES DIT ARTIKEL!
OVER DE INTERPRETATIE VAN SLAGZINNEN IN DE FORM VAN
EEN ELLIPTISCHE VRAAG MET ANTWOORD

Luuk Lagerwerf & Merel van Spankeren¹

Samenvatting

De interpretatie van slagzinnen met als specifieke vorm een elliptische vraag met antwoord, verloopt volgens een vast interpretatieschema. Dat blijkt niet alleen zo te zijn bij nadere taalkundige analyse, maar het wordt ook experimenteel aangetoond. Het vaste interpretatieschema valt te omschrijven als 'oplossing-middel', respectievelijk 'doel-middel'. Het bestaan van dit vaste interpretatieschema heeft gevolgen voor de kwaliteit van slagzinnen met deze specifieke vorm. Daarom dienen schrijvers zich aan een aantal regels te houden bij het ontwerpen van een dergelijke slagzin.

1. Inleiding

Slagzinnen, die men tegenkomt op billboards en in advertenties als headings of als pay-offs, zijn de ene keer beter geslaagd dan de andere. Dat is meestal een kwestie van smaak, maar soms is er sprake van een formulering die indruist tegen ongeschreven, maar onontkoombare conventies van taalgebruik. Deze conventies zijn verbonden met de vorm waarin die slagzinnen gepresenteerd worden. Ze bepalen dat de slagzinnen in (1) en (2) niet geslaagd zijn, onafhankelijk van persoonlijke voorkeur.

- (1) Trein gemist? Vloek niet!
(Bond tegen het vloeken)
- (2) Winnen? Bladeren!
(Folder bij *Telefoonids* 1996).

De bewering dat (1) en (2) niet geslaagd zijn, zal niet door iedereen onderschreven worden. Zo kan men volhouden dat (1) een prima slagzin is, omdat de boodschap die wordt uitgedrukt volkomen duidelijk is. En men kan van (2) zeggen dat de slagzin al bij voorbaat geslaagd is door het expressieve karakter van de vraag: *Winnen?* Iedereen wil immers winnen. Voor een goed begrip van dit artikel is het van belang om dit type observaties niet te laten meewegen bij de beoordeling van deze slagzinnen. Ze gaan uit van het effect dat de slagzinnen zullen hebben gezien de boodschap die wordt uitgedragen. In het onderstaande betoog wordt geprobeerd om een daaraan voorafgaande fase van het lezen te belichten: kan een lezer überhaupt interpreteren wat er staat? Voordat in detail kan worden uitgelegd waarom de zinnen (1) en (2) niet deugen, worden eerst de zinnen (3) en (4) gepresenteerd, die wel geslaagd zijn.

- (3) Opgeblazen gevoel? Brandend maagzuur? Rennies helpen direct!
(Televistiereclame Rennies)
- (4) Roken? Dat lossen we samen wel op!
(Voorlichtingsbureau Roken)

Bij vergelijking van (3) en (4) met (1) en (2) blijkt dat de eerstgenoemde zich minder moeizaam laten begrijpen: ze 'lopen' beter. Hieronder zal worden aangegeven dat dit wordt veroorzaakt doordat aan de specifieke vorm van (1)-(4) een vast interpretatieschema is verbonden, dat door (1) en (2) wel geschonden wordt, maar niet door (3) en (4).

Het betoog bestaat uit drie delen. Na een analyse van de relevante voorbeelden, aan de hand van bestaande slagzinnen, wordt het interpretatieschema gepresenteerd. Vervolgens wordt de analyse in een experiment getoetst.

2. Elliptische Vraag met Antwoord

De slagzin die hier nader wordt geanalyseerd is herkenbaar aan een specifieke vorm. Een slagzin is overigens op zichzelf al een opmerkelijke, aan bepaalde regels gebonden taaluiting. Slagzinnen komen voor als heading of pay-off in advertenties. Krantenkoppen en titels van boeken, rapporten en dergelijke voldoen echter aan dezelfde kenmerken als slagzinnen. Slagzinnen hebben meestal een elliptische vorm. Als een slagzin een volledige zin is, dan gaat het om een enkelvoudige kort geformuleerde zin. Daarnaast heeft een slagzin nooit een directe context. Dat wil zeggen: als boektitel zou je het boek de context van de slagzin kunnen noemen, maar de titel is toch de tekst die in isolatie, en vaak als eerste gelezen wordt.

In het algemeen brengen deze twee kenmerken van slagzinnen het volgende met zich mee. De elliptische vorm heeft tot gevolg dat 'lege' plekken in de zin moeten worden geïnterpreteerd; deze interpretatie kan niet direct uit de context worden gehaald. Dat heeft tot gevolg dat lezers bij het interpreteren van slagzinnen inferenties maken die voortvloeien uit de situatie waarin ze de slagzin aantreffen, en hun eigen voorkennis en verwachtingen. In dit artikel zal worden aangegeven dat daarnaast de vorm van de slagzin ook een rol speelt: bepaalde betekenisrelaties zijn al vastgelegd in de specifieke vorm van een slagzin.

Om welke interpretatie gaat het precies in de voorbeelden (1)-(4)? De voorbeelden (1)-(4) zijn parafrases van (1)-(4).

- (1) Heeft u de trein gemist? Vloekt u in dat geval niet!
- (2) Wilt u winnen? Gaat u in dat geval bladeren!
- (3) Heeft u een opgeblazen gevoel? Heeft u last van brandend maagzuur? In dat geval helpen Rennies direct!
- (4) Wilt u roken? In dat geval lossen we dat samen op!

Deze parafrases zijn systematisch opgebouwd. Allereerst wordt de elliptische ja/nee vraag aangevuld. Vervolgens wordt de impliciet gebleven aangesproken persoon geëxpliciteerd. In dat geval wordt toegevoegd om de opeenvolging van vraag en antwoord te expliciteren. De uitdrukking verwijst bevestigend naar de situatie uitgedrukt in de vraag.

Het verschil tussen (1) en (2) enerzijds, en (3) en (4) anderzijds is, dat de parafrase niets heeft veranderd aan de betekenis van (3) ten opzichte van (1), respectievelijk (4) ten opzichte van (2). Dit in tegenstelling tot de interpretatie van (1). De raadgeving om niet te vloeken is nu een goede raad, die gegeven wordt in relevante omstandigheden. De parafrase in (2) maakt het

voorbeeld in (2) niet veel beter, maar het is nu in ieder geval duidelijk dat de instructie *Gaat u in dat geval bladeren* tot winnen moet leiden.

De parafrases tonen aan dat er systematische betekeniseigenschappen verbonden zijn aan de voorbeelden (1)-(4). Ze hebben in ieder geval ook bepaalde vormeigenschappen gemeen. De vorm van deze slagzinnen wordt als volgt gedefinieerd.

Elliptische Vraag met Antwoord (EVA)

3. *Elliptische ja/nee-vraag*: een vraag zonder vraagwoorden, in de vorm van een infinitief, deelwoord- of naamwoordconstructie.
2. *Antwoord*: een kort en bondig, vaak imperatief antwoord.

Nu de vorm is gedefinieerd, kan de definitie van de interpretatie verder worden gespecificeerd. Daarvoor worden eerst twee 'randvoorwaarden' gedefinieerd. Uit de voorbeelden in (6) blijkt, dat de EVA een monoloog moet zijn, en geen dialoog.

- (6) a. 'Voor 175 gulden naar Berlijn?' 'Wunderbar!'
(KLM)
b. 'Zwaar?' 'Op vakantie met je ouders, da's pas zwaar!'
(Perscombinatie)

De aanhalingstekens in voorbeeld (6a) zijn overgenomen uit de advertentie. De vraag drukt verwondering uit: hoe is het mogelijk, zo goedkoop? Een parafrase met een aangesproken persoon is hier niet goed mogelijk: ? 'Wilt u voor 175 gulden naar Berlijn?' 'Wunderbar!' In (6b) is er mogelijk één persoon aan het woord. Het is echter duidelijk dat de vraag *zwaar?* een echo is van een vraag die 'buiten beeld' wordt gesteld. De reactie op de vraag is ontkennd: het in *dat geval* uit de parafrase is niet mogelijk in het antwoord. (6a)-(6b) vallen dus buiten het vaste interpretatieschema van de EVA, om duidelijk aanwijsbare redenen.

De parafrase met *in dat geval* is kenmerkend voor een andere eigenschap van de elliptische vraag. Het is een retorische vraag: het antwoord *ja* is gegeven (zie Slot, 1993, p. 98-114). Daarom is voorbeeld (7) onacceptabel. Het antwoord ontken hier min of meer het probleem, en dat is niet in overeenstemming met de bedoelde interpretatie.

- (7) ? Ongelukkig en te dik? Anorexia is ook niet alles!

Nu de vorm waarin de EVA voor kan komen bekend is, kan de interpretatie worden bepaald. Dat is niet gemakkelijk, omdat een voor de hand liggende mogelijkheid niet blijkt te voldoen. Die mogelijkheid wordt eerst besproken.

Een mogelijke interpretatie van de EVA lijkt: het stellen van de vraag is het formuleren van een probleem (Lagerwerf en Spoor, 1994). De verklaring voor de moeizaamheid van (2) lijkt: *winnen* is geen probleem.

- (2) Winnen? Bladeren!

Als *Winnen?* geen probleem is, dan is de gepresenteerde oplossing irrelevant. Interessant aan deze mogelijkheid is, dat de interpretatie verbonden wordt aan een bekend interpretatieschema, namelijk de probleem-oplossingsrelatie (zie bijvoorbeeld Hoey, 1983; Pander Maat, 1989; Hoeken en Goor, 1994). Als dit interpretatieschema wordt gezien als een coherentierelatie tussen twee uitingen die gerepresenteerd kunnen worden als twee proposities (Hobbs, 1979; Mann en Thompson, 1988), dan

is er een voorspelling mogelijk over de interpretatie van de EVA: de EVA wordt als een probleem-oplossingsrelatie geïnterpreteerd.

Helaas is het niet zo eenvoudig, getuige voorbeeld (8).

(8) Meer weten? Bel 06-6666!

Een beter milieu begint bij jezelf. (Postbus 51)

Kon van *Winnen?* nog beweerd worden dat het als non-probleem een slechte interpretatie veroorzaakte, *Meer weten?* levert als non-probleem een vlekkeloze interpretatie op. De verklaring voor voorbeeld (2) deugt niet.

Meer weten? verwijst niet zozeer naar een probleem als wel naar een doel. Sanders,

Spooren en Noordman (1993) beweren dat er veel overeenkomsten zijn tussen de doel-middelrelatie en de probleem-oplossingsrelatie. Hieronder wordt beschreven wat de overeenkomsten en verschillen tussen beide zijn met betrekking tot de EVA. Om te beginnen kan het onderlinge verband tussen doel en probleem geformuleerd worden: het bereiken van een doel is een probleem, en het oplossen van een probleem is een doel.

De overeenkomst tussen probleem en doel ligt in de manier waarop de oplossing en het doel kunnen worden bereikt: het middel. Volgens Renkema (1993, p. 71) is de definitie van *a means* ('een middel'): 'a deliberate utilization of a cause in order to achieve a volitional consequence' ('het opzettelijk in werking stellen van een oorzaak om een doel te bereiken' - onze vertaling). Daarom is (1) zo moeizaam: *vloek niet* stelt geen oorzaak in werking.

(1) Trein gemist? Vloek niet!

Vloek niet! is een instructie die door de gedupeerde persoon wordt uitgevoerd. Hoe goed de instructie ook wordt uitgevoerd, de trein komt er niet mee terug. *Vloek niet!* levert dus geen goed middel op. De instructie in (8) daarentegen, het bellen van een bepaald telefoonnummer, zal waarschijnlijk tot gevolg hebben dat het doel om meer te weten te komen, bereikt zal worden. In voorbeeld (4) wordt het probleem van het roken aangepakt door de instructie te volgen het samen op te lossen. Een wat makkelijkere instructie, die het probleem oplost indien er serieus werk van wordt gemaakt². Kortom, in het antwoord van de EVA dient een instructie besloten te liggen die een zinvol middel levert om het doel te bereiken of het probleem op te lossen.

Het verschil in de twee soorten vragen (doel en probleem) blijkt uit de positieve versus negatieve connotatie, die wordt uitgedrukt in de vraag. Dat is lang niet altijd even duidelijk bij het lezen van de vraag alleen. De instructie in het antwoord maakt vaak duidelijk of er sprake is van een probleem of een oplossing. *Roken* wordt een doel, als de instructie wordt veranderd: *Roken? Probeers eens een bolknak!*

Een tweede overeenkomst tussen probleem of doel is dat ze beide verwijzen naar een situatie die nog niet is gerealiseerd. In combinatie met de connotatie van de vraag kunnen interpretatieproblemen ontstaan. Zo is in voorbeeld (9) de elliptische vraag mislukt.

(9) Heerlijk relaxed? Bel het gratis info-nummer over lekker slapen: 06-06666666
(Dormaal matrassen)

Heerlijk relaxed? krijgt door het woord *heerlijk* een positieve connotatie. Het drukt dus een doel uit. Dit doel is echter al bereikt: *relaxed* wordt in het Nederlands geïnterpreteerd als een voltooid

deelwoord (of anders als predikaatsnomen dat een al aanwezige mentale toestand uitdrukt). Er valt dus niets meer te bereiken door middel van het antwoord: een probleem is er niet, en het doel is al bereikt.

Gewapend met deze nieuwe analysestrategie wordt voorbeeld (2) nogmaals geanalyseerd.

In (2) is *Winnen?* een doel.

(2) Winnen? Bladeren!

De instructie om te gaan bladeren is wel erg vrijblijvend. Wat schiet de potentiële winnaar daar mee op? Vergelijk voorbeeld (2) met de variant in (2').

(2') Winnen? Lees snel verder!

Deze instructie is nog steeds vrijblijvend, maar in ieder geval gericht op het verder helpen van de lezer. Het probleem met voorbeeld (2) is dus dat het middel slecht wordt uitgedrukt. Daarnaast is er een probleem met *winnen* als doel: *winnen* is niet alleen afhankelijk van eigen verdienste. Dat maakt een goede instructie moeilijk. Vergelijk voorbeeld (2') met (10).

(10) Een ton verdienen? Lees snel verder!

De instructie is hetzelfde gebleven, maar lijkt meer op zijn plaats in (10). Dat komt omdat *een ton verdienen* op eigen verdienste kan worden bereikt, bijvoorbeeld door goede handel te drijven. Bij *winnen* speelt altijd het probleem dat een andere deelnemer ook kan winnen. Daar kan geen instructie iets aan veranderen. *Winnen* is een goed doel, maar kent geen goed middel. Voorbeeld (2) heeft dus een dubbel probleem: de instructie is niet goed (stelt geen oorzaak in werking), en het bereiken van het doel blijft altijd onzeker. Tot besluit kan de interpretatie van de EVA nu kort worden omschreven.

Elliptische Vraag met Antwoord

De EVA veronderstelt een doel of probleem in de vraag, en een middel in het antwoord.

3. Een interpretatieprocedure voor de EVA

Sanders, Spooren en Noordman (1993) analyseren de probleem-oplossingsrelatie en de doel-middelrelatie als dubbele causale relaties. Sanders (1992, p.90) analyseert de probleem-oplossingsrelatie als volgt: '[the] Problem-Solution relation [is] a pattern consisting of a negatively evaluated situation that leads to an action undertaken to take away this negatively evaluated situation. This action results in a new situation that is evaluated positively'. Er zijn, kortom, twee causale relaties te onderscheiden: een causale relatie tussen de negatief geëvalueerde situatie en de actie, en die tussen de actie en de nieuwe situatie. Vertaald naar de analyse die in de vorige paragraaf is ontwikkeld, is er een causale relatie tussen het probleem (de vraag) en het middel, en daarnaast tussen het middel en de nog niet gerealiseerde situatie.

De eerste causale relatie dient kennelijk om het middel in werking te stellen: in Renkema's definitie van een middel ('het opzettelijk in werking stellen van een oorzaak om een doel te bereiken') komt deze niet voor. In de laatste definitie kan wel de tweede causale relatie worden herkend: die tussen middel en gewenste situatie (namelijk het doel).

De causale relatie die het middel in werking stelt speelt geen rol in de analyse die hieronder wordt uitgewerkt. Het signaleren van een niet-bereikte situatie waarnaar de vraag verwijst, wordt hier als voldoende voorwaarde gezien om een middel te activeren. In schema gezet, bestaat de interpretatieprocedure uit het definiëren van een causale relatie, voorzien van enkele vragen die op die relatie betrekking hebben.

Interpretatieschema van de EVA

Causale relatie: middel – doel of oplossing probleem

1. Is de gewenste eindsituatie (doel of oplossing) bereikt in EVA?
2. Zet het middel de juiste oorzaak in werking?
3. Is het middel bruikbaar?

Om een EVA juist te interpreteren, moet het antwoord op vraag 1. *nee* zijn. Vraag 2. en 3. dienen met *ja* te kunnen worden beantwoord. Deze twee vragen evalueren meer de kwaliteit van de slagzin. Vraag 2 betreft de relevantie van het antwoord in de EVA. Bij vraag 3 is met name de lezer in het geding: die moet (naar eigen gevoel) het middel kunnen toepassen.

In de volgende paragraaf wordt deze analyse van de relatie tussen vorm en interpretatie van de EVA getoetst door middel van een experiment.

4. Het onderzoek

4.1 Vraagstelling

Wordt de EVA volgens het interpretatieschema geïnterpreteerd, dat wil zeggen: als doel-middel of als oplossing-middelrelatie?

4.2 Vooronderzoek

Het doel van het vooronderzoek was materiaal te testen en te selecteren voor het hoofdonderzoek.

4.2.1 Materiaal

Twintig items bestonden ieder uit vier alternatieven. Een voorbeeld van een item uit het vooronderzoek:

Omkring de uitspraak die over het thema 'gezinsuitbreiding' informatie geeft:

- a. het handboek 'babyverzorging' geeft antwoord op al uw vragen
- b. kinderen zijn een blok aan je been
- c. het gemiddelde gezin heeft 1.7 kinderen
- d. het gezin is de hoeksteen van de samenleving

De sleutel voor de categorisering van de alternatieven is:

- a = oplossing
- b = ontkennende mening
- c = informatie
- d = irrelevante uitspraak

4.2.2 Instrumentatie, procedure en proefpersonen

Voor ieder item werd een keer de instructie gegeven om het thema als neutraal te interpreteren, waarbij het alternatief moest worden gekozen dat informatie over het thema gaf. Daarnaast werd bij ieder item een keer de instructie gegeven om het thema als probleem te interpreteren, waarbij het alternatief moest worden gekozen dat de oplossing voor het probleem gaf. Iedere proefpersoon kreeg twintig items voorgelegd: tien met de eerste instructie, en tien met de tweede. De proefpersonen kregen nadrukkelijk de opdracht geen particuliere kennis te gebruiken. De items werden voorgelegd aan 24 proefpersonen: twaalf mannen en twaalf vrouwen, allen studenten aan de Katholieke Universiteit Brabant.

4.2.3 Selectie materiaal voor het hoofdonderzoek

De items waarbij de proefpersonen boven kansniveau scoorden voor beide alternatieven werden geselecteerd. Dit waren zeven items. Daaraan werden drie items toegevoegd: items die op één van beide alternatieven boven kansniveau scoorden, maar in de overige drie alternatieven gespreid scoorden. Met deze tien items werd het hoofdonderzoek uitgevoerd.

4.3 Hoofdonderzoek

Gekozen werd voor een 'tussen-proefpersoon-design' met twee condities.

4.3.1 Materiaal

De tien items werden in de ene conditie voorzien van een EVA, en in de andere conditie van een alternatieve formulering. In de conditie met de EVA werd de EVA op de volgende wijze toegevoegd.

In een tijdschrift staat in een advertentie:

Gezinsuitbreiding? Lees vlug verder!

vraag: wat is de belangrijkste boodschap van de advertentie?

- a. het handboek 'babyverzorging' geeft antwoord op al uw vragen
- b. kinderen zijn een blok aan je been
- c. het gemiddelde gezin heeft 1.7 kinderen
- d. het gezin is de hoeksteen van de samenleving

Een voorbeeld van de conditie zonder EVA ziet er als volgt uit.

In een tijdschrift staat een advertentie met als onderwerp gezinsuitbreiding.

vraag: wat is de belangrijkste boodschap van de advertentie?

- a. het handboek 'babyverzorging' geeft antwoord op al uw vragen
- b. kinderen zijn een blok aan je been
- c. het gemiddelde gezin heeft 1.7 kinderen
- d. het gezin is de hoeksteen van de samenleving

In de conditie zonder de EVA werd steeds een item gepresenteerd, met in de heading het thema, voorzien van een relevante context. Deze context hield in ieder geval in dat er informatie over het thema was te vinden in een daartoe bestemd medium. Vervolgens werd gevraagd wat de belangrijkste boodschap was in dat medium. In de conditie met de EVA was hetzelfde gegeven,

maar aan de heading was een EVA toegevoegd, met daarin het thema verwerkt als vraag, en als antwoord een verwijzing naar het medium. Deze items bleven gedurende het hoofdonderzoek constant: alleen de heading wisselde van instructie over beide condities.

4.3.2 Instrumentatie, proefpersonen en procedure

Aan proefpersonen werd gevraagd naar de belangrijkste boodschap in het genoemde medium. Per conditie werden tien mannen en tien vrouwen ondervraagd, allen studenten aan de Katholieke Universiteit Brabant. De proefpersonen kozen op basis van de instructie in de heading voor één alternatief. In beide condities kreeg iedere proefpersoon de nadrukkelijke instructie geen particuliere kennis te gebruiken. Iedere proefpersoon kreeg een set van tien items voor zich. Men had aan tien minuten voldoende tijd om voor alle items een keuze te maken.

4.4 Operationalisatie van de hypothesen

De vraagstelling werd geoperationaliseerd in de volgende twee hypothesen.

Hypothese 1: Het alternatief oplossing komt vaker voor in de conditie met de EVA dan in de conditie zonder de EVA.

Hypothese 2: het alternatief informatie komt vaker voor in de conditie zonder de EVA dan in de conditie met de EVA.

4.5 Verwerking van de gegevens

De condities werden vergeleken door de gemiddelde score te berekenen voor de vier categorieën waarin de alternatieven waren verdeeld. Gevonden verschillen werden geanalyseerd met de Wilcoxon matched pairs test bij generalisatie over proefpersonen, en een Mann-Whitney test bij generalisatie over items. Door beide generalisaties in alle vier de gevallen uit te voeren, werd de generaliseerbaarheid van de resultaten verhoogd (cf. de F_1/F_2 -analyse in Clark, 1973).

4.6 Resultaten

De resultaten staan genoteerd in tabel 1. Het verschil tussen de oplossingsalternatieven is in overeenstemming met hypothese 1; het verschil tussen de informatie-alternatieven is in overeenstemming met hypothese 2. De vraag: is de vorm van de EVA van invloed op de interpretatie? is daarmee bevestigend beantwoord.

Tabel 1. Keuze van type inhoud in relatie tot de aanwezigheid van EVA (scores in percentages).

	EVA			Ppn.			Items		
	Nee	Ja	p	z	p	z	z	p	
Oplossend	560	72.4	<.05	204	<.05	241	<.05		
Informatief	28.0	13.1	<.01	267	<.01	259	<.01		
Irrelevant	7.5	3.5	14	148	14	1.73	8		
Ontkennend	8.5	11.0	50	67	50	1.33	18		

5. Conclusie, vervolgonderzoek en aanbevelingen

5.1 Conclusie

De Elliptische Vraag met Antwoord (in monoloog-interpretatie) heeft een vast interpretatieschema dat te omschrijven valt als 'oplossing-middelrelatie', dan wel doel-middelrelatie. De EVA veronderstelt een causale relatie tussen een middel, gerepresenteerd in het antwoord, naar een doel of oplossing van een probleem, gerepresenteerd in de vraag.

5.2 Vervolgonderzoek

In theoretische termen vertaals, bevat het interpretatieschema zowel een conventionele implicatuur (zie Lagerwerf en Oversteegen, 1994), als conversationele implicaturen (zie Levinson, 1983). Het is een theoretisch interessante vraag wat de wisselwerking tussen deze implicaturen is.

Gegeven een bevredigende analyse van de implicaturen in de EVA zou bovendien het onderzoek kunnen worden uitgebreid naar retorische vragen. Is er een vergelijkbare analyse van retorische vragen te geven, die kan voorspellen in welke gevallen een vraag retorisch moet worden begrepen?

Een vraag van andere orde is in hoeverre het interpretatieschema van de EVA in staat is om te voorspellen of een bepaalde slagzin effect zal hebben. De relatie tussen 'geslaagde interpretatie' en 'gewenst effect' is niet zo sterk als die tussen 'mislukte interpretatie' en 'ongewenst effect'. Het is interessant om erachter te komen of de eerste relatie aan te tonen is. De aanbevelingen hieronder zijn gemotiveerd vanuit de tweede relatie.

5.3 Aanbevelingen

Nu bekend is hoe de EVA werkt, kunnen ongewenste effecten worden voorkomen bij het ontwerpen van slagzinnen. Let bij manipulatie van de EVA op het volgende.

- Drukt de vraag een onbereikt doel uit, of een onopgelost probleem?
- Bevat het antwoord een instructie voor een middel om het doel of de oplossing te bereiken?
- Zet dit middel (direct of indirect) een oorzaak in werking?
- Vindt de lezer het middel bruikbaar?

Noot

1. Wij danken Wilbert Spooen, Carel van Wijk en Hans Hoeken voor de hulp en goede raad.
2. In december 1996 speelden Kees van Kooten en Wim de Bie in het televisieprogramma *Van Kooten en De Bie* een sketch waarin twee treinreizigers, die beiden mobiel telefooneerden, nogal last van elkaar hadden. Toen ze eindelijk een modus operandi hadden gevonden, verscheen de slagzin in beeld: *Mobiel telefoneren? Ook dat lossen we samen wel op*. De sketch maakte het volgen van de instructie belachelijk. De clou van de slagzin was, dat *mobiel telefoneren* als probleem werd bestempeld.

Literatuur

- Clark, H. (1973). The language-as-a-fixed-fallacy: A critique of language statistics in psychological research. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 12:335-359.
- Hobbs, J. (1979). Coherence and coreference. *Cognitive Science*, 3:67-90.
- Hoeken, H. en Goor, P. (1994). Lezen als exploratief gedrag. Het effect van de probleem-oplossingsstructuur op het trekken en vasthouden van de aandacht. In Maes, A., Hauwermeiren, P. en Waes, L. van (redactie), *Perspectieven in taalbeheersingsonderzoek. Lezingen van het zesde VIOT- taalbeheersingscongres gehouden op 15, 16 en 17 december 1993 aan de Provinciale Hogeschool voor Vertalers en Tolken in Gent*, 75-85. Dordrecht: ICG Publications.
- Hoey, M. (1983). *On the surface of discourse*. London: Allen & Unwin.
- Lagerwerf, L. en Oversteegen, E. (1994). Inferring coherence relations through presuppositions'. In Bosch, P. en der Sandt, R.V. (redactie), *Focus & Natural Language Processing. Proceedings of a Conference in Celebration of the 10th Anniversary of the Journal of Semantics, Hotel Schloss Wolfsbrunn*, 503-512. IBM Deutschland, Heidelberg.
- Lagerwerf, L. en Spooen, W. (1994). Effectieve reclame door taalkundige blik. *Communicatief*, 7:6-12.
- Levinson, S. (1983). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mann, W. en Thompson, S. (1988). Rhetorical Structure Theory: toward a functional theory of text organization. *Text*, 8:243-281.
- Pander Maat, H. (1989). De probleem-oplossingspresentatie in advertenties en adviesteksten. *Gramma*, 13, 1-22.
- Renkema, J. (1993). *Discourse Studies. An Introductory Textbook*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Sanders, T., Spooen, W., en Noordman, L. (1992). Toward a taxonomy of coherence relations. *Discourse Processes*, 15(1):1-35.
- Sanders, T., Spooen, W., en Noordman, L. (1993). Coherence relations in a cognitive theory of discourse representation. *Cognitive Linguistics*, 4:93-133.
- Sanders, T. (1992). *Discourse Structure and Coherence. Aspects of a cognitive theory of discourse representation*. Dissertatie, Katholieke Universiteit Tilburg.
- Slot, P. (1993). *How can you say that? Rhetorical questions in argumentative texts*. Dissertatie, Universiteit van Amsterdam.
- Spankeren, M. van (1996). *Meer weten? Lees deze scriptie! Een experimenteel onderzoek naar de rol van beknopte formuleringen in slagzinnen bij de herkenning van slagzinnen als probleem-oplossingsrelaties*. Doctoraalscriptie, Katholieke Universiteit Tilburg.

AUTEURS

- Bas Andeweg
TU Delft
Vakgroep Communicatie en Kennisoverdracht
Kanaalweg 2b
2628 EB Delft
bas.andeweg@wtm.tudelft.nl
- C.J.K. Blankenstijn
UvA
Vakgroep Algemene Taalwetenschap
Waldeck Pyrmntlaan 20
2341 VB Oestgeest
- Petra Boers
UvA
Vakgroep Taalbeheersing
Spuistraat 134
1012 VB Amsterdam
- Frans Daems
Universiteit Antwerpen
Universitaire Instelling Antwerpen
departement Didactiek en Critiek
Universiteitsplein 1
2610 Wilrijk
België
- Rien Elling
TU Delft
Vakgroep Communicatie en kennisoverdracht
Kanaalweg 2B
2628 EB Delft
m.g.m.elling@wtm.tudelft.nl
- E.T. Feteris
UvA
Instituut voor Neerlandistiek
Vakgroep Taalbeheersing
Spuistraat 134
NL-1012 VB AMSTERDAM
- Ingeborg van der Geest
PHVT
Brusselsepoortstraat 93
B-9000 GENT
- Huib van den Bergh
Faculteit der Letteren /Uil OTS
Universiteit Utrecht
Trans 10, 3512 JK Utrecht
email: Huib.vandenBergh@let.ruu.nl
- Angélique Boekelder
Universiteit Twente
Vakgroep Toegepaste Taalkunde
Postbus 217
NL-7500 AE Enschede
a.w.boekelder@wrm.utwente.nl
- A. Braet
RU Leiden, Vakgroep Nederlands
Postbus 9515
NL-2300 RA LEIDEN
- Frans van Eemeren
UvA, Vakgroep Taalbeheersing
Spuistraat 134
NL-1012 VB AMSTERDAM
- Titus Ensink
Rijksuniversiteit Groningen
Vakgroep Taal en communicatie
Postbus 716
9700 AS Groningen
ensink@let.rug.nl
- Bart Garssen
UvA
Vakgroep Taalbeheersing
Spuistraat 134
NL-1012 VB AMSTERDAM